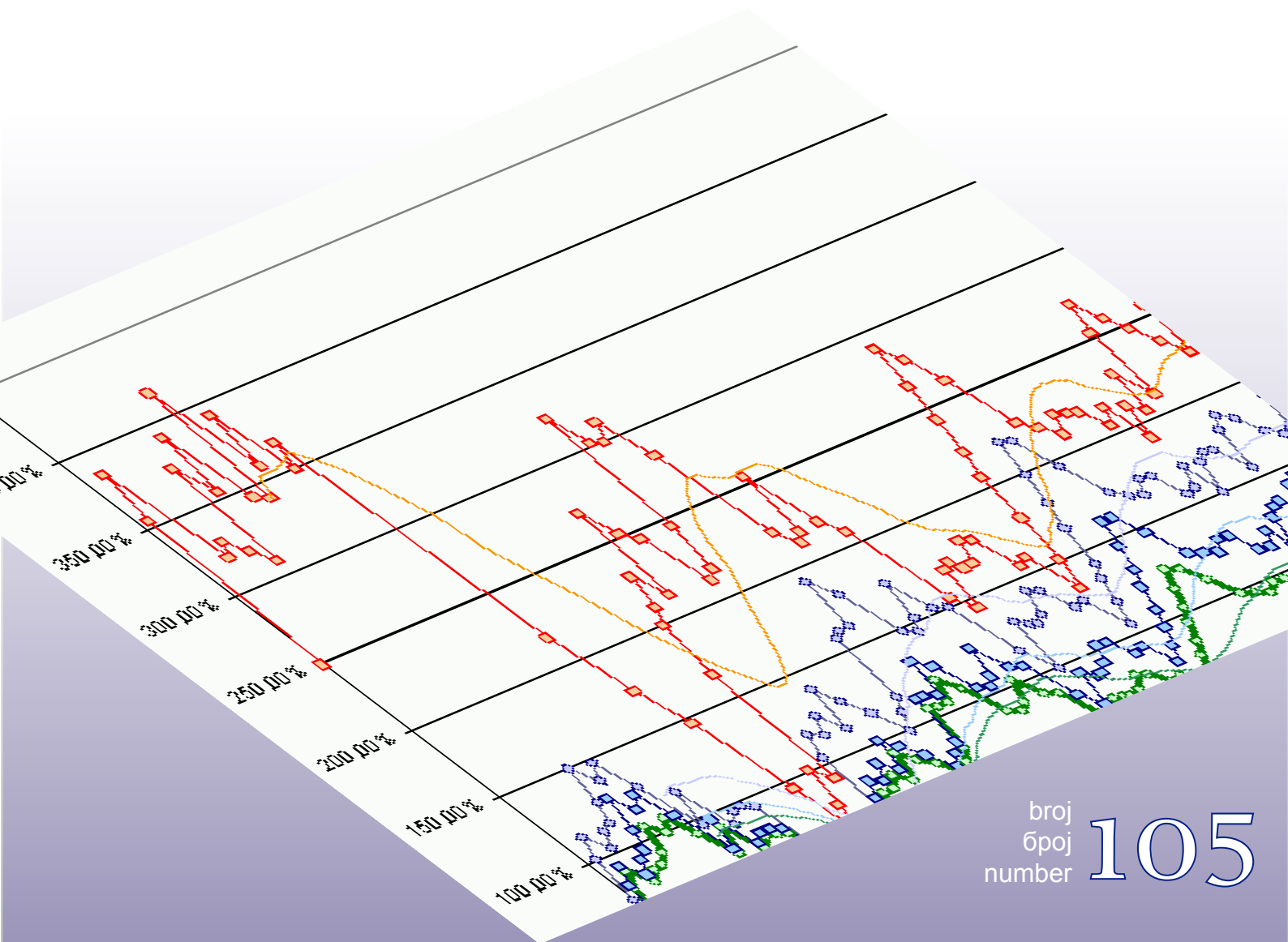

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Tax Authority

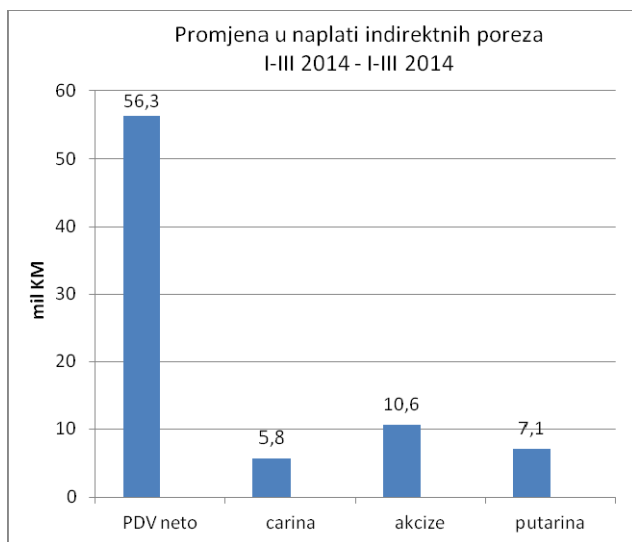
Oma Bilten

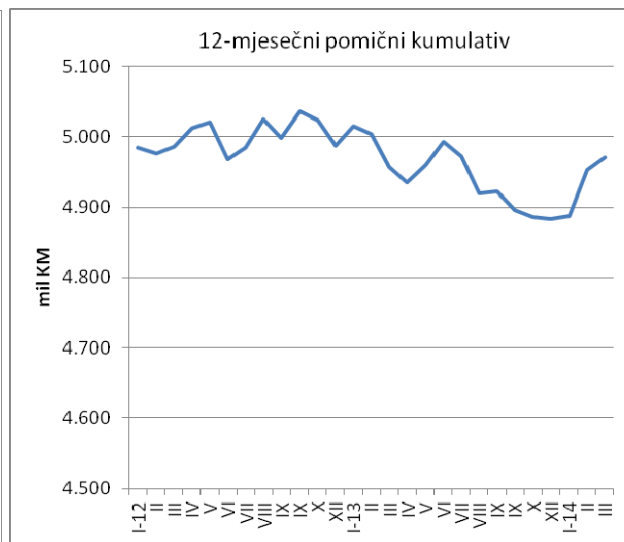
broj
број
number **105**

Uz ovaj broj

Iako je početak godine bio obilježen manjom naplatom od 2% u odnosu na januar 2013. već u februaru zabilježeno je snažno povećanje naplate indirektnih poreza, koje je ne samo anuliralo deficit iz januara, već je donijelo i rast od čak 62 mil KM. Naplata u martu predstavlja nastavak pozitivnih trendova iz februara. Prema preliminarnom izvještaju UIO po vrstama prihoda u martu 2014. naplaćeno je, po odbitku povrata, 367,5 mil KM ili 4% više nego u istom mjesecu 2013.. Na nivou kvartala naplaćeno je neto prihoda u visini od 1,146 mlrd KM, što je za 7% više nego u istom kvartalu 2013.g. Snažan rast je zabilježen kod svih glavnih grupa prihoda (Grafikon 1).

Grafikon 1

Grafikon 2

Rast prihoda od carine na nivou prvog kvartala je iznosio 12,7%, PDV-a 8,3%, a akciza 3,9%. Pozitivan zaokret u naplati prihoda u prvom kvartalu 2014. odrazio se i na trendove kumulativne naplate indirektnih poreza (Grafikon 2). Razlozi za navedena kretanja mogu se naći u rastu ekonomije i povećanju efikasnosti naplate (naplata starih dugova i dr.). Povećanje naplate prihoda od poreza ne može se analizirati izolirano bez sagledavanja korelacije poreznog opterećenja i kretanja osnovice. U ovom broju biltena analiziramo koncept implicitnih poreznih stopa (ITR) i faktore koji determiniraju kretanje ITR na potrošnju u BiH.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Efektivno porezno opterećenje potrošnje	2
Preliminarni konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti	14

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

(Pripremila: Aleksandra Regoje)

Uvod

Visina i struktura poreznog opterećenja neke zemlje u poređenju sa drugim je od velikog značaja kako za fiskalne vlasti, tako i za porezne obveznike i investitore. Udjeli određenih poreza u ukupnim poreznim prihodima ili u bruto društvenom proizvodu (BDP) daju značajne informacije o poreznom opterećenju u privredi, ali se ovi pokazatelji mogu različito interpretirati. Tako, npr. visoko učešće poreza na radnu snagu u BDP-u može poticati od visokih stopa poreza na dohodak ili socijalnih doprinosa, ali, sa druge strane, može biti uzrokovano i visokom stopom zaposlenosti u nekoj zemlji. Stoga se koristi poseban indikator, tzv. implicitna porezna stopa (eng. *implicit tax rate* ili skraćeno ITR) koja mjeri efektivno porezno opterećenje.

Ovaj članak predstavlja nastavak analize poreznog opterećenja potrošnje objavljene u oktobru 2011. godine (Bilten br.75).

Predstavljena je dinamika i struktura efektivnog poreznog opterećenja potrošnje u EU, a dato je i poređenje istoq sa BiH.

Implicitna porezna stopa omogućuje praćenje poreznog opterećenja tokom vremena (takozvano „prebacivanje“ poreznog opterećenja sa jedne ekonomske aktivnosti na drugu) kao i međunarodno poređenje poreznih karakteristika. Izračunava se stavljanjem u odnos određene vrste prihoda sa odgovarajućom poreznom osnovicom. Može se odrediti za svaku vrstu porezne kategorije: potrošnju, rad i kapital. Na visinu implicitne porezne stope, pored stopa oporezivanja, utiču obim izuzeća, odbitaka, sive ekonomije i sl. Ukoliko visina ITR ne bi varirala tokom privrednog ciklusa, to bi ukazivalo na savršeno proporcionalnu vezu prihoda i porezne osnovice. Ipak, u stvarnosti se ITR mijenja tokom ciklusa, te najčešće pokazuje da su promjene u naplati poreza izraženije od promjena odgovarajuće porezne osnovice.

Definicija implicitne porezne stope na potrošnju

Prema metodologiji EU implicitna porezna stopa na potrošnju definira se omjerom svih poreza na potrošnju i izdataka domaćinstava na krajnju potrošnju (domaći koncept)¹.

Porezi na potrošnju definiraju se kao nameti na transakcije između proizvođača i krajnjih potrošača i na dobra krajnje potrošnje. Prema klasifikaciji ESA porezi na potrošnju obuhvataju stavke kako je prikazano u tabeli 1.

$$ITR_c = \frac{\text{POREZI NA POTROŠNJU}}{\text{IZDACI DOMAĆINSTAVA NA KRAJNJU POTROŠNJU}} \quad (\text{Jednakost 1})$$

¹ Više o metodologiji u godišnjim publikacijama „Taxation trends in the European Union“.

Tabela 1- Porezi na potrošnju prema ESA 95 klasifikaciji

D.211	Porez na dodatnu vrijednost
D.212	Carine i porezi na uvoz, isključujući PDV
D.214	Porezi na proizvode, isključujući PDV i carine
<u>izuzev</u> D.214b	<i>Porezne markice²</i>
D.214c	Porez na finansijske i kapitalne transakcije
D.214k	Izvozne dažbine i novčane kompenzacije za izvoz
Sa koda D.29	Ostali porezi na proizvodnju
D.29d	Porezi na međunarodne transakcije
D.29f	Porezi na zagađivanje životne sredine
D.29g	Paušalne naknade u PDV sistemu
Sa koda D.59	Ostali tekući porezi
D.59b	Glavarina
D.59c	Porez na potrošnju
D.59d	Plaćanja domaćinstava za dozvole

Izvor: European Commission, Taxation trends in the European Union, 2013 edition, p.272

Vidimo da porezi na potrošnju obuhvataju najveći dio indirektnih poreza (D2), ali ne sve vrste. Takođe obuhvataju neke od stavki sa linije D59 koje pripadaju direktnim porezima, obzirom da se odnose na rashode domaćinstava za pribavljanje određenih dobara ili usluga.

U jednakosti 1, nazivnik ITR na potrošnju obuhvata ukupne izdatake domaćinstava za krajnju potrošnju određene ekonomske teritorije (*P31_S14dom*), što ne odgovara zakonskoj poreznoj osnovici.

ITR na potrošnju u EU

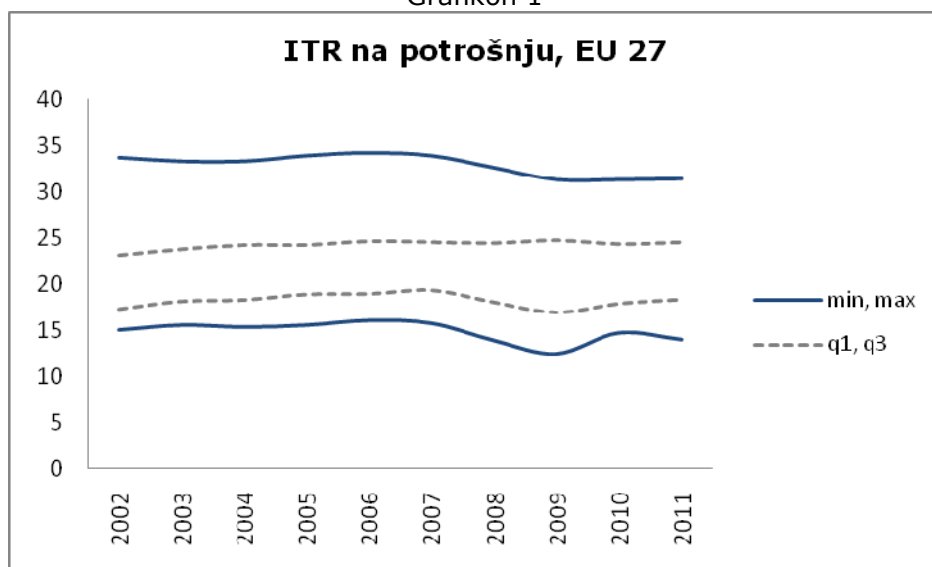
Uprkos visokom stepenu harmonizacije indirektnih poreza u Evropskoj uniji, značajne su razlike u visinama efektivnog oporezivanja potrošnje u pojedinim članicama. Prema podacima Eurostat-a, ITR na potrošnju je u 2011. godini varirala između 14% (Španija) i 31,4% (Danska). Prema istom izvoru, raspon je najveći bio u 2009. godini (čak 18,8 p.p.), kada je ITR na potrošnju u Španiji iznosila svega 12,5%, prije rasta PDV stope sa 16% na 18% (od 1. jula 2010. godine). U 2013. godini je u Španiji PDV stopa ponovo povećana, i to na 21%. Sa druge strane, visok ITR na potrošnju u Danskoj pripisuje se PDV stopi od 25% i nepostojanju sniženih stopa. Iako je ITR na potrošnju u Danskoj opala za čak 2,8 p.p. u poređenju sa 2006. godinom, u 2011. godini još uvijek ostaje najviša u Evropskoj uniji.

Sa druge strane, raspon varijacije središnjih 50% pokazatelja³ ITR na potrošnju u EU je znatno niži (grafikon 1). U 2011. godini je iznosio 6,2 p.p.

² Eng. *stamp taxes* – vrsta dažbine koja se naplaćuje na određene dokumente. Obično se naplaćuje prilikom prenosa vlasništva.

³ Interkvartil

Grafikon 1

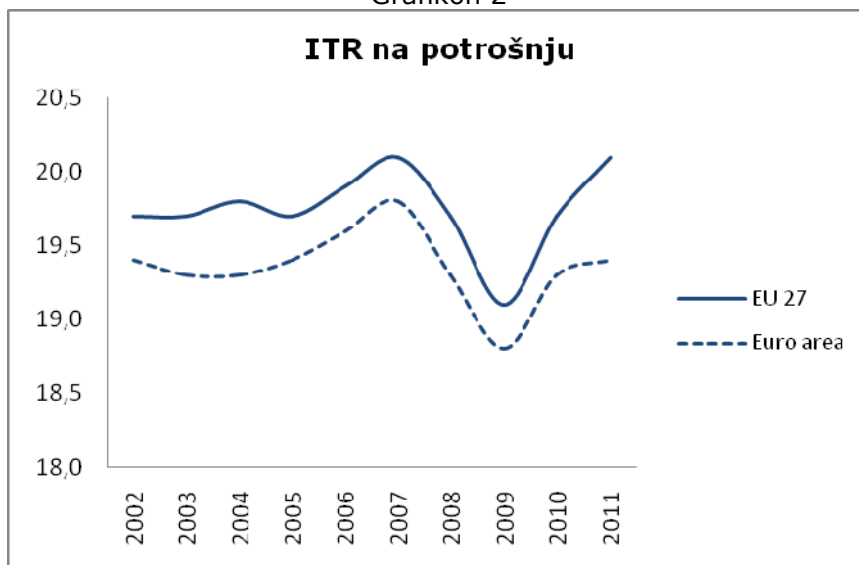

Izvor: Eurostat database, februar 2013

Grafikon 2. prikazuje kretanje ITR na potrošnju u EU 27 i Eurozoni. Primjetan je značajan pad ovog indikatora u periodu krize 2008-2009. To se uglavnom objašnjava rastom porezne evazije u manje povoljnim ekonomskim prilikama, kao i promjenom strukture potrošnje u korist osnovnih dobara, koja su u većini slučajeva oporezovana po nižim ili nultim stopama.

Nakon pada u 2008. i 2009. godini, uslijedio je trend rasta ITR na potrošnju. U Eurozoni je ITR na potrošnju u 2011. godini bio veći za 0,6 p.p. nego u 2009. godini, dok je u EU-27 rast u pomenutom periodu iznosio čak 1 p.p.

Grafikon 2

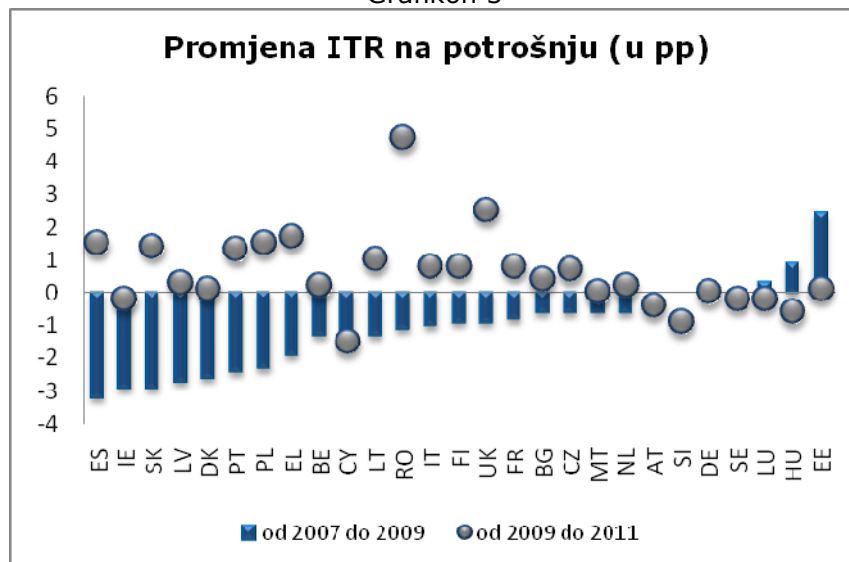

Izvor: Eurostat database, februar 2013

Iz grafikona 3. se vidi da su skoro sve članice koje su zabilježile pad ITR na potrošnju u periodu od 2007 do 2009, ostvarile rast ovog pokazatelja u naredne dvije godine. Najveći rast u periodu

2009-2011 zabilježen je kod Rumunije (čak 4,7 p.p.), a zatim slijede Velika Britanija (2,5 p.p.), Grčka (1,7 p.p.) te Španija i Poljska (1,5 p.p.).

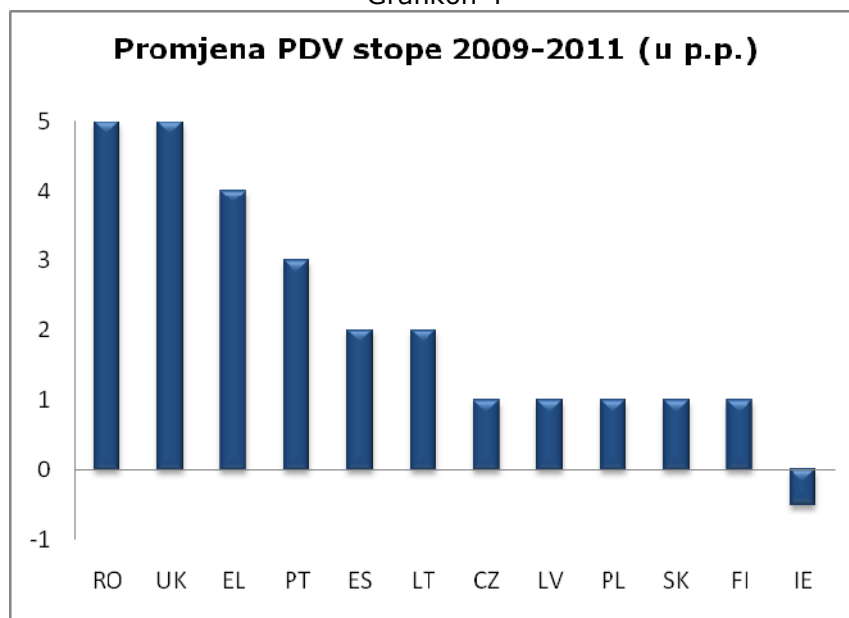
Grafikon 3

Izvor: Eurostat database, februar 2013

Ako posmatramo gore pomenute zemlje sa najvećim rastom ITR na potrošnju vidjećemo da su kod njih povećane standardne PDV stope. Tako je u Rumuniji i Velikoj Britaniji u 2011. godini PDV stopa bila veća za 5 p.p. nego u 2009. godini, a stope su povećane i u ostale tri pomenute zemlje (Grafikon 4)

Grafikon 4

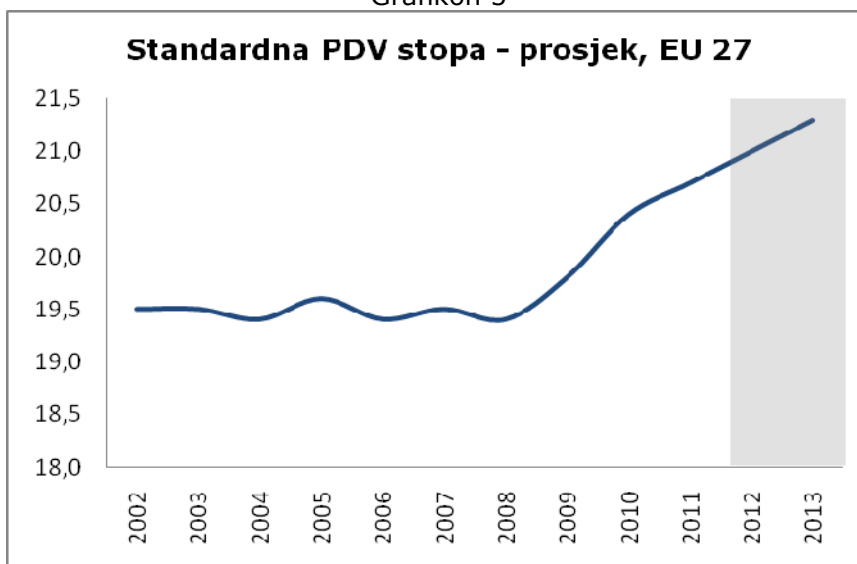

Izvor: EC, Taxation trends in the European Union, 2013 edition

I općenito, rast ITR na potrošnju u 2010. i 2011. godini se u brojnim članicama najvećim dijelom pripisuje rastu standardnih PDV stopa kao odgovor na smanjenje prihoda u vrijeme ekonomske

krize. U odnosu na 2008. godinu, prosječna standardna PDV stopa u EU-27 porasla je za 1,3 p.p. u 2011. godini, a čak za 1,9 p.p. u 2013. godini. Podaci o ITR na potrošnju za 2012. i 2013. godini nisu dostupni u vrijeme izrade ovog priloga, ali je, sudeći po nastavku rasta PDV stopa u tim godinama (grafikon 5), moguće očekivati nastavak i njihovog trenda rasta.

Grafikon 5

Izvor: EC, Taxation trends in the European Union, 2013 edition

Porezi na potrošnju u BiH

U poreznom sistemu Bosne i Hercegovine porezi na potrošnju obuhvataju sve indirektno poreze, odnosno PDV, akcize, carine i putarinu.

Proteklih deset godina obilježile su značajne fluktuacije u naplati poreza na potrošnju u BiH. Uvođenje PDV-a 2006. godine donijelo je ogroman rast prihoda. Nakon toga, kao i brojne zemlje, Bosna i Hercegovina se u 2008. i 2009. godini suočila sa padom prihoda od poreza na potrošnju. U periodu 2010-2013. godine nije bilo značajnijih turbulencija, a neto prihodi su se kretali između 4,8 i 5 mlrd KM.

Ako želimo analizirati dinamiku prihoda od poreza na potrošnju u posljednjih deset godina potrebno je sagledati ne samo ekonomske uslove, nego i brojne porezne reforme koje su se implementirale u ovom periodu.

ITR na potrošnju u BiH

Prvo ćemo posmatrati dinamiku četiri osnovne grupe poreza na potrošnju, te ćemo na kraju sagledati kako se kretalo ukupno efektivno opterećenje potrošnje u BiH. Porezi na potrošnju mogu se klasificirati u sljedeće kategorije:

1. PDV,
2. energija,
3. duhan i alkohol, i
4. ostalo.

U skladu sa navedenom klasifikacijom definirane su i odgovarajuće komponente ITR na potrošnju. Na osnovu ovog pristupa može se uvidjeti koliko određena komponenta poreza na potrošnju ima udjela u ITR. Pri izračunu svih komponenti koristi se jedinstveni nazivnik, a to je vrijednost privatne potrošnje.⁴ Stoga treba voditi računa prilikom interpretacije pojedinih komponenti implicitne porezne stope, obzirom da, izuzev u slučaju PDV komponente, stvarna porezna osnovica čini samo mali dio nazivnika. Tako, na primjer, visoko učešće komponente energije ITR na potrošnju ne mora značiti visoke akcizne stope, nego se može odnositi i na relativno veću potrošnju energije u nekoj zemlji.

Značajno je napomenuti da su prihodi koji ulaze u kalkulaciju ITR na potrošnju iskazani na gotovinskoj osnovi. Nakon uvođenja PDV-a i prelaska nadležnosti za prikupljanje svih vrsta indirektnih poreza na nivo BiH, na račune poreznih uprava entiteta prikupljeni su značajni iznosi zaostalih obaveza indirektnih poreza. Obzirom da nije dostupna struktura tih prihoda (porez na promet, akcize..), isti nisu uzeti u obzir pri izračunu pojedinih komponenti ITR na potrošnju, nego samo pri izračunu sumarnog pokazatelja.

PDV/PP komponenta ITR na potrošnju

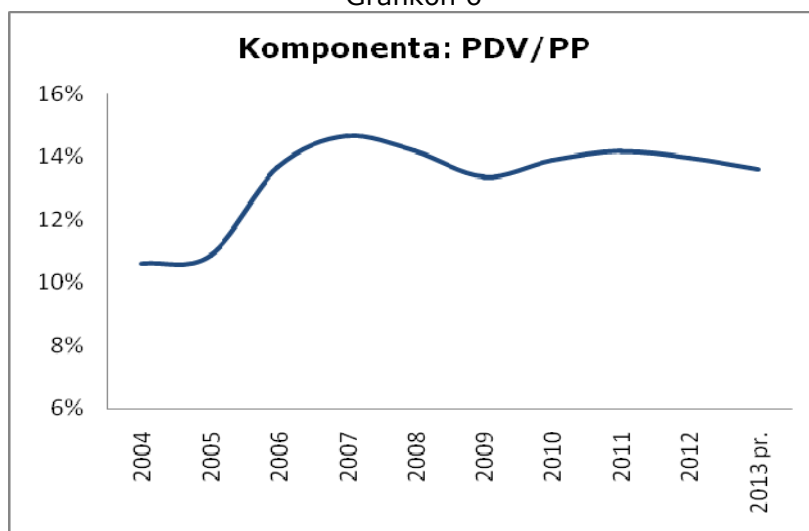
PDV komponenta ITR na potrošnju računa se omjerom prihoda od PDV-a i izdataka na privatnu potrošnju⁵. U našem slučaju, tek u trećoj godini posmatranog desetogodišnjeg perioda (2004-2013) došlo je do uvođenja PDV-a i ukidanja dotadašnjeg sistema poreza na promet. To ima za posljedicu strukturalni prekid u serijama podataka koji otežava izradu komparativnih izvještaja. Stoga je, za potrebe ovog rada, ova komponenta nazvana „PDV/PP“, a u izračun uključuje prihode od poreza na promet u periodu 2004-2005, a kasnije prihode od PDV-a i zaostale obaveze poreza na promet uplaćene na Jedinstveni račun Uprave za indirektno oporezivanje (UIO). Kako je već naglašeno, ne uključuje zaostale uplate poreza na promet naplaćene na račune poreznih uprava entiteta / BD u periodu nakon 2006. godine, pa izračunate pokazatelje treba uzeti sa rezervom, posebno u prvim godinama nakon uvođenja PDV-a kada su ove uplate bile najznačajnije.

PDV komponenta ima ogromno učešće u strukturi ITR na potrošnju, ne samo u BiH nego i u EU. U Bosni i Hercegovini je u posljednjih deset godina PDV/PP komponenta uvijek bila viša od svih ostalih komponenti ITR na potrošnju zajedno, a zabilježen je i trend rasta ovog učešća. Tako je 2004. godine PDV/PP komponenta imala učešće od 53%, a procjena učešća za 2013. godinu iznosi čak 63,7%. Prema projekcijama prihoda od indirektnih poreza (OMA) i potrošnje (Direkcija za ekonomsko planiranje - DEP) iz novembra 2013 i u narednom trogodišnjem periodu očekuje se nastavak trenda rasta ovog učešća (čak 64,3% u 2016. godini). Rast učešća PDV/PP komponente zabilježen je ne samo zbog rasta ovog pokazatelja u posmatranom periodu (oko 3 p.p.), nego i zahvaljujući snažnom padu komponente „Ostalo“ ITR na potrošnju.

⁴ Zvanični podaci Agencije za statistiku za potrošnju u 2013. godini nisu bili dostupni u vrijeme izrade ovog priloga, pa su korištene projekcije (DEP, novembar 2013). Stoga svi izračunati pokazatelji ITR za 2013. godinu predstavljaju projektovane vrijednosti.

⁵ U izračunu za BiH uključuje izdatke za krajnju potrošnju domaćinstava i NPISH

Grafikon 6

Izvor: kalkulacija autora⁶

Kako je već napomenuto, na početku posmatranog desetogodišnjeg perioda desile su se brojne reforme zakonodavstva koje su uticale na PDV/PP komponentu ITR na potrošnju. Od 2005. godine u primjeni je jedinstveni Zakon o porezu na promet proizvoda i usluga koji je zamijenio entitetske zakone i zakon Brčko Distrikta (BD) koji su do tada regulirali ovu oblast. UIO je 2005. godine postala nadležna za prikupljanje poreza na promet na akcizne proizvode i poreza na promet na uvoz dobara za krajnju potrošnju, dok su porezne uprave entiteta i BD prikupljale ostale kategorije poreza na promet. Ovaj zakon bio je na snazi svega godinu dana, jer je odmah na početku sljedeće godine porez na promet zamijenjen porezom na dodatnu vrijednost (PDV). Uvođenje PDV-a 2006. godine je donijelo je veliki „skok“ PDV komponente ITR na potrošnju, a snažan trend rasta je nastavljen i u narednoj godini. U 2008. i 2009. godini došlo je do pada ovog pokazatelja. Pored stepena efikasnosti naplate u nepovoljnim finansijskim uslovima, kada je veća vjerovatnoća poreznih prevara, treba imati na umu da je na pad ovog pokazatelja u tom periodu imala značajan uticaj nepovoljna dinamika prihoda od carina (koje ulaze u osnovicu za obračun PDV-a), a o čemu će biti više riječi u nastavku. Zatim ponovo slijede dvije godine rasta (2010 i 2011), pa dvije pada (2012 i 2013) ovog pokazatelja, ali se ne radi o značajnijim turbulencijama (između -0,4 do +0,5 p.p. na godišnjem nivou) kao u prethodnom periodu.

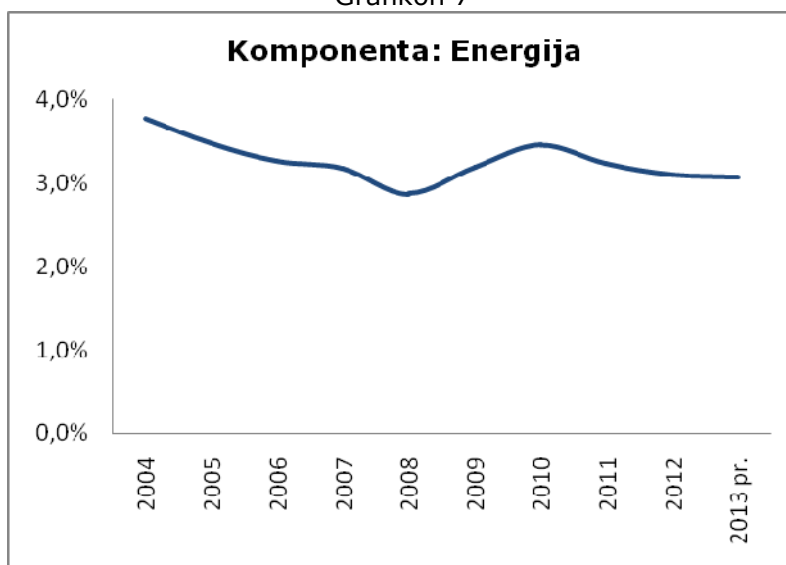
Komponenta energije ITR na potrošnju

U Evropskoj uniji se komponenta energije ITR na potrošnju (koja se uglavnom sastoji od akciza na gorivo za motorna vozila) obično kreće između dva i pet procentnih poena, (Evropska komisija, podaci za 2009. godinu).⁷ U BiH se u ovaj pokazatelj kreće između 3% i 4%. U izračunu ovog pokazatelja za BiH uključeni su prihodi od akciza na naftu i naftne derivate i prihodi od putarine (grafikon 7).

⁶ Izvor podataka za sve komponente i ukupnu ITR na potrošnju: za podatke o prihodima - OMA baza podataka; za podatke za potrošnju od 2004 do 2012 - Agencija za statistiku BiH; za projekcije potrošnje za 2013 - DEP (novembar 2013)

⁷ European Commission, Taxation trends in the European Union, 2011 edition

Grafikon 7

Izvor: kalkulacija autora

Kretanje komponente energije ITR na potrošnju na početku posmatranog desetogodišnjeg perioda je dobar primjer koliko treba biti obazriv prilikom interpretacije ovih pokazatelja. Na prvi pogled na grafikon 7 možemo pomisliti da je u periodu 2005. do 2008. godine došlo do pada prihoda koji pripadaju ovoj komponenti, ali su oni bilježili stabilne stope rasta! Ipak, one nisu pratile snažne stope rasta privatne potrošnje u tom periodu (između cca 7% i 13%), te je komponenta energije opala i to sa 3,8% u 2004. godini na 2,9% u 2008. godini.

Novi Zakon o akcizama stupio je na snagu 1.7.2009. godine i, između ostalih, donio značajne efekte na prihode od putarine. Zbog tih efekata su u 2009. i 2010. godini zabilježene snažne stope rasta prihoda koji pripadaju komponenti energije ITR na potrošnju od 7% i 10,5% respektivno. Zbog pada privatne potrošnje u 2009. godini i njenog skromnog rasta u 2010. godini, zabilježen je veliki rast komponente energije ITR na potrošnju u ovom periodu.

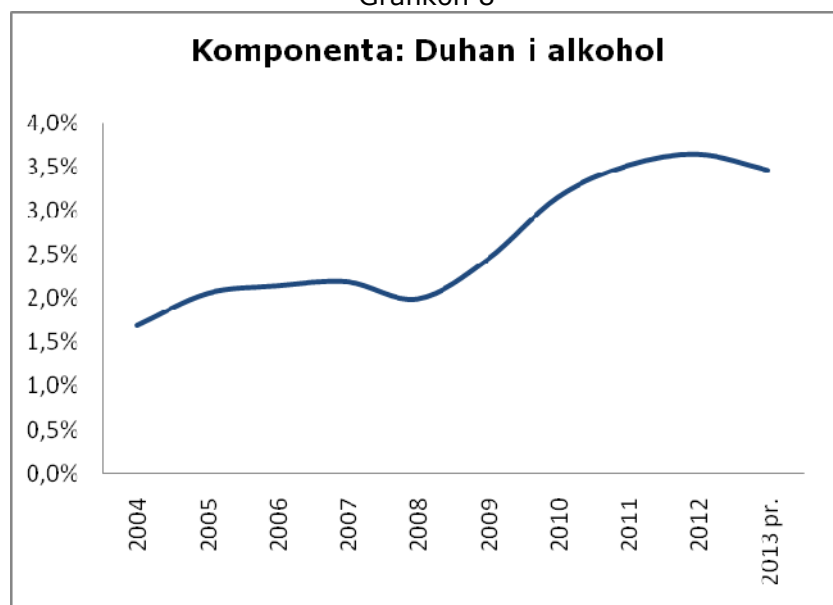
U periodu 2011-2012. godine zabilježen je pad prihoda iz ove kategorije, dok su u 2013. godini zadržani oko nivoa prethodne godine. Pad prihoda iz 2011-2012 se najvećim dijelom pripisuje promjenama strukture potrošnje derivata u korist dizela, te povećanoj potrošnji lož-ulja. Diferencirano oporezivanje derivata, koje podrazumijeva povrat akcize na lož-ulje u određenim slučajevima, te oslobađanje plaćanja putarine za rudnike, termoelektrane i željeznice, doveli su do smanjenja naplate prihoda od akciza na derivate, ali i prihoda od putarine. Sa druge strane, privatna potrošnja je rasla u periodu 2011-2013, te je u navedenom periodu ponovo zabilježen trend pada komponente energije ITR na potrošnju.

Komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju

Zbog niske elastičnosti potrošnje alkohola i cigareta, njihov udio u krajnjoj potrošnji je niži kod zemalja sa većim dohotkom po stanovniku. Tako su najniži doprinosi od oporezivanja ove vrste potrošnje upravo kod „starih“ EU članica. Kao i u slučaju komponente energije, visoka komponenta alkohola i duhana ITR na potrošnju ne mora uvijek značiti visoke stope oporezivanja. Komponenta alkohola i duhana ITR na potrošnju u EU u prosjeku iznosi 2,1%.⁸

⁸ Ibid.

Grafikon 8

Izvor: kalkulacija autora

U BiH je komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju u proteklih deset godina porasla za oko 1,8 procentnih poena (grafikon 8). Prihodi koji pripadaju ovoj kategoriji su se više nego utrostručili, i to zahvaljujući onim koji se odnose na duhan. Prihodi od akciza na duhan su skoro četiri puta viši nego na početku posmatranog desetogodišnjeg perioda⁹, dok su prihodi od akciza na alkohol i pivo oko istog nivoa.

Razloge ovolikog rasta akciza na duhan pronalazimo u brojnim poreznim reformama u ovoj oblasti koje su implementirane u posmatranom periodu. Od 2005. godine je u primjeni jedinstveni je Zakon o akcizama na nivou BiH, koji je zamijenio entitetske/BD propise. Donio je veće stope akciza na duhan (49% na poreznu osnovicu bez poreza na promet i kasnije PDV-a), a nadležnost za prikupljanje ovih prihoda prešla je na UIO. Od polovine 2009. na snazi je novi Zakon o akcizama, koji je ponovo donio izmjene stopa. Nova *ad valorem* stopa promijenjena je na 42%, ali se ista obračunava na poreznu osnovicu sa PDV-om, te približno odgovara stopi koja se ranije primjenjivala. U cilju harmonizacije sa standardima EU uvedena je specifična akciza od 0,15 KM po pakovanju cigareta, koja se od 2009. godine svake naredne povećavala za taj isti iznos, te je u 2013. godini iznosila 0,75 KM po pakovanju cigareta.

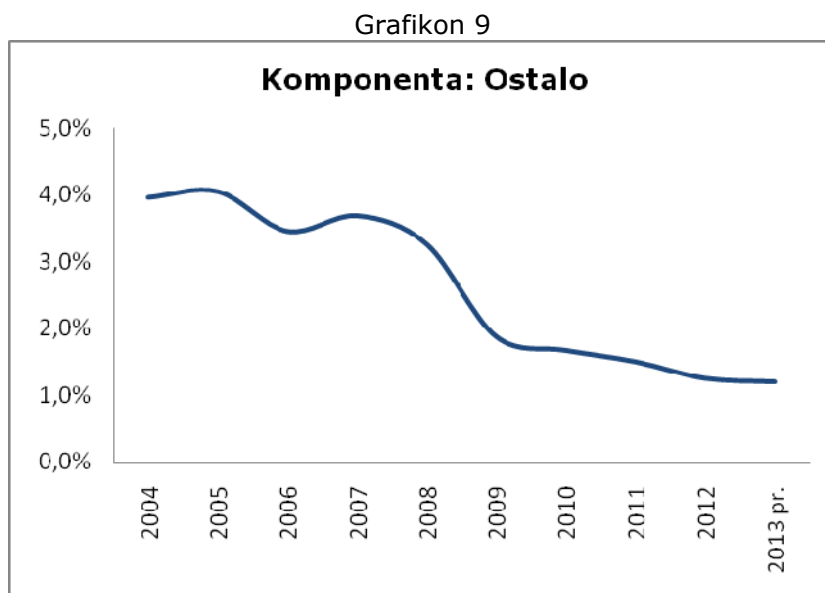
Uprkos visokim stopama rasta privatne potrošnje u periodu od 2005. do 2007. godine došlo je do porasta komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju, zbog snažnog rasta prihoda od akciza na duhan, a koji je posebno bio izražen u 2005. godini. I 2008. godine su rasli prihodi koji pripadaju ovoj komponenti, ali oni nisu pratili rast privatne potrošnje, pa je došlo do pada ove komponente ITR na potrošnju. Sa izmjenama Zakona o akcizama, od 2009. godine nastupa trend rasta komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju, sve do 2013. godine kada je zabilježen pad prihoda od akciza na duhan.¹⁰

⁹ Rast 276% u 2013.g. u odnosu na 2004. godinu (ili 3,8 puta)

¹⁰ Više o politici i prihodima od akciza na duhan u Biltenu br. 104

Komponenta „ostalo“ ITR na potrošnju

Ova komponenta varira u Evropskoj Uniji ne samo po visini, nego i po strukturi prihoda uključenim u izračun. U kalkulaciju komponente „ostalo“ za BiH uključeni su prihodi od carina, akcize na kahvu i bezalkoholna pića, te neusklađeni prihodi na Jedinstvenom računu UIO.

Izvor: kalkulacija autora

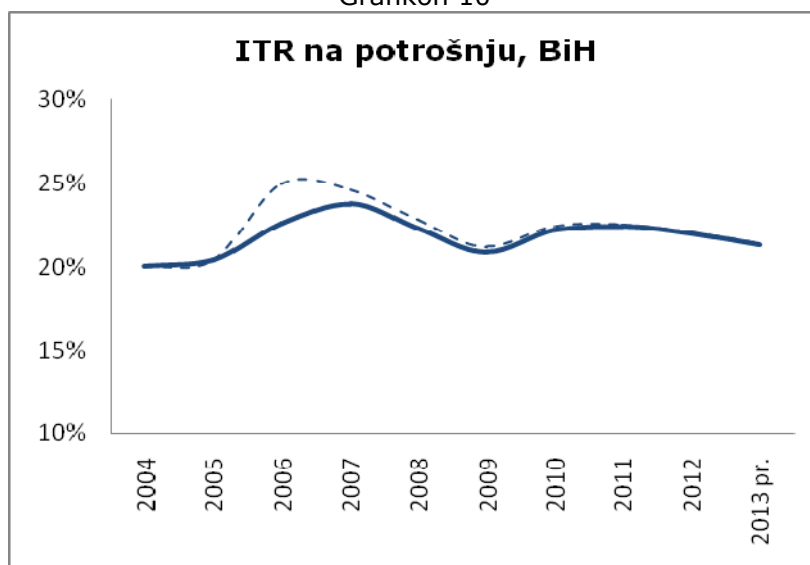
Sredinom 2008. godine je došlo do početka primjene odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koje podrazumijevaju postepenu liberalizaciju uvoza porijeklom iz EU. Naredne, 2009. godine su se prihodi od carina skoro prepolovili (pad neto prihoda od 47,2%), a negativni trend ovih prihoda je nastavljen sve do 2013. godine, kada je i završena posljednja faza prelaznog perioda ukidanja carinskih tarifa. Obzirom da prihodi od carina imaju ogromno učešće u kategoriji prihoda koji ulaze u izračun komponente „ostalo“ ITR na potrošnju, njihova dinamika je najvećim dijelom i odredila kretanje navedene komponente. Sa skoro 4% u 2004. godini, komponenta „ostalo“ je opala ispod 2% u 2009. godini, te na svega 1,2% u 2013.

Ukupna ITR na potrošnju u BiH

Na grafikonu br. 10 prikazana je dinamika ITR na potrošnju u Bosni i Hercegovini u proteklih deset godina. Isprekidana linija na grafikonu u izračun uključuje i uplate zaostalih obaveza od indirektnih poreza naplaćene na račune poreznih uprava entiteta i BD nakon uvođenja PDV-a.¹¹

¹¹ Izračunate pokazatelje sa uplatama zaostalih obaveza treba uzeti sa rezervom obzirom da nisu dostupni podaci za sve nivoe vlasti u svim godinama posmatranog perioda

Grafikon 10

Izvor: kalkulacija autora

Postoje brojni faktori koji dovode do promjene pokazatelja ITR na potrošnju iz godine u godinu. U Bosni i Hercegovini su se u proteklih deset godina više puta smjenjivali trendovi rasta i pada efektivnog opterećenja potrošnje. Kako smo vidjeli iz analize po kategorijama poreza na potrošnju, osnovni razlozi promjena pojedinih komponenti i ukupne ITR na potrošnju u proteklom periodu leže u promjenama ekonomske aktivnosti i izmjenama zakonodavstva, ali i efikasnosti ubiranja prihoda. Od 1.1.2005. godine UIO je nadležna za prikupljanje carina i carinskih dažbina, akciza, poreza na promet akciznih proizvoda i na uvoz dobara za krajnju potrošnju i putarine. Godine 2006. uveden je PDV a kasnije je došlo i do brojnih drugih reformi u okviru zakonodavstva poreza na potrošnju, od kojih su najveće efekte na prihode imale izmjene stopa putarine i akciza na duhan kao i liberalizacija trgovine sa Evropskom unijom.

U tabeli br. 2 prikazani su smjerovi godišnjih promjena komponenti ITR na potrošnju (↑ -rast, ↓ -pad), te ukupne ITR na potrošnju (sa i bez uplata zaostalih obaveza na entiteske/BD račune nakon 2006. godine).

Tabela 2. Godišnje promjene ITR na potrošnju

Komponenta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
PDV/PP	↑	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↓	↓
Energija	↓	↓	↓	↓	↑	↑	↓	↓	↓
Duhan i alkohol	↑	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↓
Ostalo	↑	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Ukupno bez zaost.	↑	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↓	↓
Ukupno sa zaost.	↑	↑	↓	↓	↓	↑	↑	↓	↓

Poređenje ITR na potrošnju: BiH vs EU

Prije svega treba napomenuti da se kategorija poreza na potrošnju u BiH razlikuje od obuhvata ove vrste prihoda u Evropskoj uniji, o čemu treba voditi računa prilikom komparacije podataka.

Ako uporedimo dinamiku pokazatelja ITR na potrošnju za BiH sa odgovarajućim pokazateljima za Evropsku uniju (grafikon 1) vidjećemo da se efektivno opterećenje potrošnje u BiH proteklih godina uglavnom kretalo unutar raspona središnjih 50% pokazatelja članica Evropske unije. Promjene ITR na potrošnju imale su isti smjer u BiH kao prosjek EU članica u periodu 2008-2009 (↓) i 2010-2011 (↑). Mada je i u BiH došlo do rasta PDV komponente ITR na potrošnju u periodu 2010-2011, za razliku od većine članica EU, rast ukupne ITR na potrošnju u našoj zemlji nije uzrokovan povećanjem PDV stope, već efektima mjera implementiranih u okviru drugih kategorija prihoda.

Literatura i izvori podataka:

1. Eurostat database
2. European Commission, *Taxation trends in the European Union, 2011 edition*
3. European Commission, *Taxation trends in the European Union, 2013 edition*
4. De Laet, Jean-Pierre & Wöhlbier, Florian, 2008. "Tax burden by economic function, A comparison for the EU Member States"
5. Agencija za statistiku BiH
6. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
7. OMA baza podataka

Konsolidovani izvještaji

(pripremila: Aleksandra Regoje)

Tabela 1. (Konsolidovani izvještaj: JR, Institucije BiH, entiteti)

Preliminarni konsolidovani izvještaj uključuje:

- prihode od indirektnih poreza koje prikuplja Uprava za indirektno oporezivanje na Jedinostveni račun,
- transfere sa Jedinostvenog računa UIO,
- prihode i rashode budžeta institucija Bosne i Hercegovine,
- prihode i rashode budžeta Federacije BiH,
- prihode i rashode budžeta Republike Srpske*

Izvještaj ne uključuje neusklađene prihode prikupljene na JR UIO.

*Obuhvaćeno: (A) budžet Republike i vanbudžetska sredstva evidentirana u Glavnoj knjizi trezora RS, (B) ukupno ino-zaduženje za projekte koji se realizuju preko općina i preduzeća, (C) podatke korisnika budžeta Republike koji imaju vlastite bankovne račune (uključujući i neke jedinice za implementaciju ino-projekata formirane pri ministarstvima).

Preliminarni izvještaj: BiH Institucije, entiteti i JR , I-II 2014

<i>(u mil KM)</i>	I	II	Ukupno
Ukupni prihodi	441,3	448,6	889,9
Porezi	414,6	411,3	825,9
Direktni porezi	23,5	27,5	50,9
Porezi na dohodak i dobit	22,8	26,6	49,4
Porez na imovinu	0,7	0,8	1,5
Indirektni porezi (neto)	391,0	383,8	774,8
PDV	245,3	257,5	502,9
Akcize	109,5	86,3	195,8
Putarina	22,2	20,6	42,8
Carine	12,8	18,3	31,1
Ostali indirektni porezi	1,1	1,1	2,3
Ostali porezi	0,1	0,0	0,1
Doprinosi za socijalno osiguranje	0,0	0,0	0,0
Grantovi od stranih vlada i međunarodnih org.	1,7	0,4	2,1
Neporezni prihodi	25,0	36,9	61,9
Transferi od ostalih budžetskih jedinica	0,0	0,0	0,0
Ukupni rashodi	417,5	447,4	864,9
Tekući rashodi	414,4	432,6	846,9
Bruto plaće i naknade zaposlenih	124,7	124,8	249,4
Izdaci za materijal i usluge	12,9	29,9	42,8
Doznake na ime socijalne zaštite	52,5	53,9	106,4
Izdaci za kamate	5,9	10,4	16,3
Izdaci po osnovu kamata u inostranstvu	2,4	7,9	10,4
Izdaci po osnovu kamata u zemlji	3,4	2,5	5,9
Subvencije	2,1	6,5	8,6
Donacije	0,0	0,0	0,0
Transferi drugim budžetskim jedinicama	40,4	44,9	85,3
Transf.sa JR (BD, kant, opć, fondovi, dir.za c.)	170,7	155,8	326,4
Drugi rashodi	5,2	6,4	11,6
Neto izdaci za nefinansijsku imovinu	3,1	14,9	18,0
Izdaci za nefinansijsku imovinu	3,3	15,4	18,6
Primici od nefinansijske imovine	0,1	0,5	0,6
Bruto/Neto operativni bilans (prihodi minus tekući rashodi)	26,9	16,0	42,9
Neto pozajmljivanje/zaduživanje (uk. prihodi minus uk. rashodi)	23,8	1,1	24,9

Tabela 1